रक्तपित्तयोः । निवातस्थस्य वामेन पाणिनोन्मील्य लोचनं ॥२॥ शुक्लौ प्रलंबयान्येन पिचुवर्त्या कनीनके । दश द्वादश वा विंदून्द्व्यंगुलादवसेचयेत् ॥३॥ ततः प्रमृज्य मृदुना चैलेन कफवातयोः । अन्येन कोष्णपानीयप्लुतेन स्वेदयेन्मृदु ॥४॥ 24. Athátas *tarpaṇaputapákavidhim* a. v. नयने ताम्यंति स्तब्धे शुष्के रूक्षेऽभिघातिते । वातपित्तातुरे जिह्मे शीर्णपक्ष्माविलेक्षणे ॥१॥ कृच्छ्रोन्मीलसिराहर्षसिरोत्पाततमोऽर्जुनैः । स्पंदमंथान्यतोवातवातपर्यायशुक्रकैः ॥२॥ आतुरे शांतरागाश्रुशूलसंरंभदूषिके । निवाते तर्पणं योज्यं शुद्धयोर्मूर्धकाययोः ॥३॥ 25. Athátó *yantravidhim* a. v. नानाविधानां शस्त्रानां नानादेशप्रबाधिनां । आहर्तुमभ्युपायो यस्तद्यंत्रं यच्च दर्शने ॥१॥ अर्शोभगंदरादीनां शस्त्रक्षाराग्नियोजने । शेषांगपरिरक्षायां तथा वस्त्यादिकर्मणि ॥२॥ घटिकालाबु शृंगं च जांबवौष्ठादिकानि च । अनेकरूपकार्याणि यंत्राणि विविधान्यतः ॥३॥ विकल्प्य कल्पयेद्बुद्ध्या ॥ 26 (fol. 71[a]). Athátaḥ *ṣastravidhim* a. v. षड्विंशतिः सुकर्मारैर्घटितानि यथाविधि । शस्त्राणि रोमवाहीनि बाहुल्येनांगुलानि षट् ॥१॥ सुरूपाणि सुधाराणि सुग्रहाणि च कारयेत् । अकरालानि सुध्मातसुतीक्ष्णावर्तितेऽयसि ॥२॥ समाहितमुखाग्राणि नीलांभोजच्छवीनि च । नामानुगतरूपाणि सदा संनिहितानि च ॥३॥ 27. Athátaḥ *sirávyadhavidhim* a. v. मधुरं लवणं किंचिदशीतोष्णमसंहतं । पद्मेंद्रगोपहेमाविशशलोहितलोहितं ॥१॥ लोहितं प्रभवं शुद्धं तनोस्तेनैव च स्थितिः ॥ 28. Athátaḥ *ṣalyáharaṇavidhim* a. v. वक्रर्जुतिर्यगूर्ध्वाधः शल्यानां पंचधा गतिः । ध्यामं शोफरुजावंतं स्रवंतं शोणितं मुहुः ॥१॥ अभ्युन्नतं बुद्बुदवत्पिटकोपचितं व्रणं । मृदुमांसं च जानीयादंतःशल्यं समासतः ॥२॥ 29. Athátaḥ *ṣastrakarmavidhim* a. v. व्रणः संजायते प्रायः पाकाच्छ्वयथुपूर्वकात् । तमेवोपचरेत्तस्माद्रक्षन्पाकं प्रयत्नतः ॥१॥ सुशीतलेपसेकास्रमोक्षसंशोधनादिभिः ॥ 30. Athátaḥ *kshárágnikarmavidhim* a. v. सर्वशास्त्रानुशास्त्राणां क्षारः श्रेष्ठो बहूनि यत् । छेद्यभेद्यादिकर्माणि कुरुते विषमेष्वपि ॥१॥ दुःखावचार्यशस्त्रेषु तेन सिद्धिमयात्सु च । अतिकृच्छ्रेषु रोगेषु यच्च पानेऽपि युज्यते ॥२॥[1]

Liber II. *Ṣarírasthána*, foll. 87–117, sex capitibus constat. 1. Athátó *garbhávakrántiṣáríram* v. Iti ha smáhur Átreyádayo maharshayaḥ । शुद्धे शुक्रार्तवे सत्त्वः स्वकर्मक्लेशनोदितः । गर्भः संपद्यते युक्तिवशादग्निरिवारणौ ॥१॥ बीजात्मकैर्महाभूतैः सूक्ष्मैः सत्त्वानुगैश्च सः । मातुश्चाहाररसजैः क्रमात्कुक्षौ विवर्धते ॥२॥ तेजो यथार्करश्मीनां स्फटिकेन तिरस्कृतं । नेंधनं दृश्यते गच्छत्सत्त्वो गर्भाशयं तथा ॥३॥ 2. Athátó *garbhavyápadam* ṣ. v. गर्भिण्याः परिहार्याणां सेवया रोगतोऽपि वा । पुष्पे दृष्टेऽथवा शूले वाह्यांतःस्निग्धशीतलं ॥१॥ सेव्यांभोजहिमक्षीरविल्वकल्काज्यलेपितान् । धारयेद्वस्तियोनिभ्यामार्द्रार्द्रान्पिचुवर्तकान् ॥२॥ 3. Athátó *'ngavibhágam* ṣ. v. शिरोऽंतराधिर्द्वौ बाहू सक्थिनी च समासतः । षडंगमंगं प्रत्यंगं तस्याक्षिहृदयादिकं ॥१॥ 4. Athátó *marmavibhágam* ṣ. v. सप्तोत्तरं मर्मशतं तेषामेकादशोद्दिशेत् । पृथक् सक्थ्नोस्तथा बाह्वोस्त्रीणि कोष्ठे नवोरसि ॥१॥ पृष्ठे चतुर्दशोर्ध्वं तु जत्रोस्त्रिंशच्च सप्त च ॥ 5. Athátó *vikṛitivijnániyam* a. v. पुष्पं फलस्य धूमोऽग्नेर्वर्षस्य जलदोदयः । यथा, भविष्यतो लिंगं रिष्टं मृत्योस्तथा ध्रुवं ॥१॥ आयुष्मति क्रियाः सर्वाः सफलाः संप्रयोजिताः । भवंति भिषजां भूत्यै कृतज्ञ इव भूभुजि ॥२॥ क्षीणायुषि कृतं कर्म व्यर्थं कृतमिवाधमे । अयशोदेहसंदेहं स्वार्थहानिं च यच्छति ॥३॥ 6. Athátó *dútavijnániyam* ṣáríram v. पाषंडाश्रमवर्णानां सवर्णाः कर्मसिद्धये । त एव विपरीताः स्युर्दूताः कर्मविपत्तये ॥१॥ दीनं भीतं द्रुतं त्रस्तं रूक्षामंगलवादिनं । शस्त्रिणं दंडिनं पंढं मुंडं श्मश्रुजटाधरं ॥२॥ अमंगलाढ्यं क्रूरकर्माणं मलिनं स्त्रियं । अनेकं व्याधितं व्यंगं रक्तमाल्यानुलेपनं ॥३॥ तैलपंकांकितं जीर्णविवर्णार्द्रैकवाससं । खरोष्ट्रमहिषारूढं काष्ठलोष्टादिमर्दिनं ॥४॥ नानुगच्छेद्विपद्दूतमाह्वयंतं च दूरतः ॥

Liber III. *Nidánasthána*, foll. 118–169, capita 16. continet. 1. Athátaḥ *sarvaroganidánam* v. Iti ha smáhur Átreyádayo maharshayaḥ. रोगः पाप्मा ज्वरो व्याधिर्विकारो दुःखमामयः । यक्ष्मातंकगदाबाधाः शब्दाः पर्यायवाचकाः ॥१॥ निदानं पूर्वरूपाणि रूपाण्युपशयस्तथा । संप्राप्तिश्चेति विज्ञानं रोगाणां पंचधा स्मृतं ॥२॥ निमित्तहेत्वायतनप्रत्ययोत्थानकारणैः । निदानमाहुः पर्यायैः प्राग्रूपं येन लक्ष्यते ॥३॥ 2. Athátó *jvaranidánam* v. ज्वरो रोगपतिः पाप्मा मृत्युरोजोशनोऽंतकः । क्रोधो दक्षाध्वरध्वंसी रुद्रोऽर्धनयनोद्भवः ॥१॥ जन्मांतयोर्मोहमयः संतापात्मापचारजः । विविधैर्नामभिः क्रूरो नानायोनिषु वर्तते ॥२॥ स जायतेऽष्टधा दोषैः पृथङ्मिश्रैः समागतैः ॥ 3. Athátó *raktapittakásanidánam* v. भृशोष्णतीक्ष्णकटुम्लवणादिविदाहिभिः । क्रोद्रवोद्दालकैश्चान्नैस्तद्युक्तैरतिसेवितैः ॥१॥ कुपितं पित्तलैः पित्तं द्रवं रक्तं च मूर्छिते । ते मिथस्तुल्यरूपत्वमागम्य व्याप्नुतस्तनुं ॥२॥ पित्तं रक्तस्य विकृतेः संसर्गाद्भूषणादपि । गंधवर्णानुवृत्तेश्च रक्तेन व्यपदिश्यते ॥३॥ 4. Athátaḥ *ṣvásahikkánidánam* v. कासवृद्धा भवेच्छ्वासः पूर्वैर्वा दोषकोपनैः । आमातिसारवमथुविषपांडुज्वरैरपि ॥१॥ रजोधूमानिलैर्मेघाताद्दतिहिमांबुना । क्षुद्रकस्तमकश्छिन्नो महानूर्ध्वश्च पंचमः ॥२॥ कफोपरुद्धगमनः पवनो विष्वगास्थितः । प्राणोदकान्नवाहीनि दुष्टः स्रोतांसि दूषयन् ॥३॥ उरःस्थः कुरुते श्वासमामाशयसमुद्भवं । प्राग्रूपं तस्य हृत्पार्श्वशूलं प्राणविलोमता ॥४॥ 5. Athátó *rájayakshmádinidánam* v. अनेकरोगानुगतो बहुरोगपुरोगमः । राजयक्ष्मा क्षयः शोषो रोगराडिति संस्मृतः ॥१॥ नक्षत्राणां द्विजानां च राज्ञोऽभूद्यदयं पुरा । यच्च राजा च यक्ष्मा च राजयक्ष्मा ततो मतः ॥२॥ देहौषधक्षयकृतेः क्षयस्तत्संभवाच्च सः । रसादिशोषणाच्छोषो रोगराट् तेषु राजनात् ॥३॥ साहसं वेगसंरोधः शुक्रौजःस्नेहसंक्षयः । अन्नपानविधित्यागश्चत्वारस्तस्य हेतवः ॥४॥ 6 (fol. 134). Athátó *madátyayádinidánam* v. तीक्ष्णोष्णरूक्षसूक्ष्माम्लं व्यवाय्याशुकरं लघु । विकाशि विशदं मद्यमोजसोऽस्माद्विपर्ययः ॥१॥ तीक्ष्णादयो विषेऽप्युक्ताश्चित्तोपप्लाविनो गुणाः । जीवितांताय जायंते विषे तूत्कर्षवृत्तितः ॥२॥ तीक्ष्णादिभिर्गुणैर्मद्यं मंदादीनोजसो गुणान् । दशभिर्दश संक्षोभ्य चेतो नयति विक्रियां ॥३॥ आद्ये मदे द्वितीये च प्रमादायतने स्थितः । दुर्विकल्पहतो मूढः सुखमि-

[1] Initia capitum 3—30. commentarii ope emendata sunt.